

UCHWAŁA Z DNIA 11 STYCZNIA 2006 R .

I KZP 53/05

Zawarte w art. 60 § 4 k.k. sformułowanie „niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie” oznacza, że warunkiem koniecznym, umożliwiającym zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary, na podstawie przesłanek wskazanych w tym przepisie, jest jedynie złożenie wyjaśnień w swojej sprawie, nie zaś określona treść tych wyjaśnień.

Przewodniczący: sędzia SN H. Gradzik.

Sędziowie SN: T. Grzegorzczak, W. Koziol (sprawozdawca).

Prokurator Prokuratury Krajowej: A. Herzig.

Sąd Najwyższy w sprawie Łukasza Z. i Jacka T., po rozpoznaniu, przedstawionego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Apelacyjny w K., postanowieniem z dnia 3 listopada 2005 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy określenie użyte w art. 60 § 4 k.k.: „niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie”, oznacza, że sprawca zobowiązany jest do złożenia pełnych i wyczerpujących wyjaśnień w swojej sprawie, w których przyznaje się do winy czy też nie jest to warunkiem koniecznym do zastosowania art. 60 § 4 k.k.?”

u c h w a l i ł udzielić odpowiedzi jak wyżej.

U Z A S A D N I E N I E

Przedstawione Sądowi Najwyższemu pytanie prawne zostało sformułowane w następującej sytuacji procesowej.

Sąd Okręgowy w N. rozpoznawał sprawę oskarżonych Jacka T., któremu zarzucono popełnienie przestępstwa określonego w art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 148 § 2 pkt 4 k.k. i Łukasza Z., któremu zarzucono popełnienie przestępstwa z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 148 § 2 pkt 4 k.k.

Na rozprawie głównej prokurator złożył wniosek o zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie art. 60 § 4 k.k. wskazując, że obaj oskarżeni, niezależnie od wyjaśnień składanych w swojej sprawie, ujawnili przed organami ścigania i przedstawili istotne, nieznane wcześniej tym organom, okoliczności przestępstw zagrożonych karami przekraczającymi 5 lat pozbawienia wolności, a dane te zostały pozytywnie zweryfikowane. Jak stwierdził prokurator, wyjaśnienia i zeznania złożone przez Jacka T. i Łukasza Z. pozwoliły na postawienie zarzutów kilkunastu osobom. Prokurator wniósł o zastosowanie wobec oskarżonych instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 4 k.k. i wymierzenie oskarżonemu Jackowi T. kary 4 lat pozbawienia wolności, a Łukaszowi Z. kary 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

Sąd Okręgowy w N. nie uwzględnił wniosku prokuratora o nadzwyczajne złagodzenie kar wobec obu oskarżonych na mocy art. 60 § 4 k.k. Skazał wyrokiem z dnia 10 maja 2005 r.:

- Jacka T., za czyn wyczerpujący znamiona przestępstwa z art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 148 § 2 pkt 4 k.k., przy zastosowaniu art. 60 § 2 i § 6 pkt 1 k.k. i art. 22 § 2 k.k., na karę 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności,
- Łukasza Z., za czyn wyczerpujący znamiona przestępstwa z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 148 § 2 pkt 4 k.k., przy zastosowaniu art. 60 § 1 i § 2

oraz § 6 pkt 1 k.k. i art. 22 § 2 k.k., na karę 5 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

Sąd Okręgowy w N. uznał, że nie jest możliwe uwzględnienie wniosku prokuratora o zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia na podstawie art. 60 § 4 k.k., gdyż oskarżeni nie przyznali się do popełnienia zarzucanych im czynów. Ich wyjaśnień, wiążących się z postawionymi im zarzutami, nie można uznać za pełne i wyczerpujące, co jest, zdaniem Sądu Okręgowego w N., niezbędnym warunkiem umożliwiającym skorzystanie z dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 4 k.k.

Obrońcy oskarżonych w apelacjach od wyroku Sądu Okręgowego w N., wnieśli m.in. o zastosowanie wobec oskarżonych, przy wymierzaniu im kar, instytucji z art. 60 § 4 k.k., podnosząc że nieuwzględnienie wniosku prokuratora nastąpiło w oparciu o kryteria pozakodeksowe. Sąd podzielił, jak wywodzą skarżący, pogląd niektórych przedstawicieli doktryny, formułujących wymogi zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary ponad literalną treść tego przepisu.

Sąd Apelacyjny w K., rozpoznając powyższe środki odwoławcze, powziął wątpliwość co do wykładni art. 60 § 4 k.k., którą postanowieniem z dnia 3 listopada 2005 r., przekazał, w trybie art. 441 § 1 k.p.k., Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia. W uzasadnieniu postanowienia Sąd Apelacyjny w K. wskazał na rozbieżności w doktrynie odnośnie wykładni art. 60 § 4 k.k. Powołał z jednej strony pogląd zawarty w opracowaniu: red. A. Zoll: Komentarz. Kodeks karny. Część ogólna, Kraków 2004, zgodnie z którym sprawca zamierzający skorzystać z podstawy nadzwyczajnego złagodzenia o jakiej mowa w art. 60 § 4 k.k. zobowiązany jest do złożenia pełnych i wyczerpujących wyjaśnień w swojej sprawie. Sąd Apelacyjny w K. podniósł, że odmienne stanowisko prezentuje A. Marek w: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2005, stwierdzając, iż wobec braku ograniczeń ustawowych sprawca może skorzystać z dobrodziejstwa art. 60 § 4 k.k. również

wtedy, gdy w swojej sprawie nie przyznał się do winy i nie okazał w tej sprawie organowi ścigania żadnej pomocy.

Prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o podjęcie uchwały o następującej treści: „Warunkiem koniecznym umożliwiającym zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary, o którym mowa w art. 60 § 4 k.k., jest złożenie przez sprawcę wyjaśnień w swojej sprawie, natomiast treść tych wyjaśnień może mieć znaczenie dla oceny sądu w przedmiocie zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary”.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

W pierwszym rzędzie należy w pełni podzielić stanowisko Prokuratora Prokuratury Krajowej co do tego, że przedstawione przez Sąd Apelacyjny w K. pytanie spełnia wszystkie wymogi wynikające z art. 441 k.p.k. Wprawdzie w zaskarżonym wyroku Sądu Okręgowego w N. zastosowano wobec oskarżonych nadzwyczajne złagodzenie wymiaru kary, jednakże uczyniono to w oparciu o podstawy: z art. 60 § 1 i § 2 k.k. (oskarżony Łukasz Z.) i z art. 60 § 2 k.k. (oskarżony Jacek T.). Trzeba jednak pamiętać, że wprawdzie z art. 57 § 1 k.k. wynika, iż gdy zbiega się kilka niezależnych podstaw do nadzwyczajnego złagodzenia kary, to sąd może tylko jeden raz karę nadzwyczajnie złagodzić, jednakże sąd zawsze musi brać pod uwagę łącznie zbiegające się podstawy łagodzenia. W tej sytuacji ustalenie, jak wnoszą skarżący, że w przedmiotowej sprawie istniały także podstawy do zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 4 k.k., może mieć znacznie dla rozstrzygnięcia złożonych środków odwoławczych.

Zgodzić się należy z Sądem Apelacyjnym w K., że problem podniesiony w pytaniu prawnym był dotychczas przedmiotem rozbieżnych wypowiedzi w doktrynie, zaś w orzecznictwie nie doczekał się głębszej analizy.

Rzeczywiście, część przedstawicieli doktryny wyrażała pogląd, że sprawca, który zamierza skorzystać z nadzwyczajnego złagodzenia kary przewidzianego w art. 60 § 4 k.k. jest zobowiązany do złożenia pełnych i

wyczerpujących wyjaśnień w swojej sprawie. Według nich za takim rozumieniem treści tego przepisu przemawiać ma jego stylizacja, a zwłaszcza zwrot „niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie” oraz *ratio legis* tej instytucji. Nadzwyczajne złagodzenie kary jest bowiem w tym przypadku swego rodzaju premią dla sprawcy podejmującego współpracę z organami wymiaru sprawiedliwości (zob. K. Buchała w: A. Zoll red.: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1 – 116, Kraków 2000, s. 443; Z. Ćwiąkalski w: A. Zoll red.: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, tom I, Kraków 2004, s. 914). Wskazywano także, że jedną z przesłanek zastosowania omawianego przepisu jest to, by sprawca przede wszystkim złożył wyjaśnienia w swojej sprawie, przy czym ustawodawca nie określa charakteru tych wyjaśnień. Nie wymaga w szczególności, by były to wyjaśnienia wyczerpujące, ani też by wносиły one nowe okoliczności do sprawy. Należy jednak przyjąć założenie, że mają to być wyjaśnienia prawdziwe, gdyż złożenie fałszywych wyjaśnień przeczyłoby samemu charakterowi instytucji nadzwyczajnego złagodzenia (zob. Z. Ćwiąkalski, Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną, Prok. i Pr. 2001, nr 12, s. 20-21). Zbliżone stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 24 kwietnia 2001 r., II AKa 5/01 (OSA 2002, z. 3, poz. 22), przyznając jednak w uzasadnieniu, że treść art. 60 § 4 k.k. w tym aspekcie nie jest jednoznaczna i jest powodem istotnych rozbieżności w doktrynie.

W doktrynie wyrażone też były poglądy odmienne, łącznie z najdalej idącym, według którego za ujawnienie nieznanych okoliczności innego przestępstwa sprawca może być premiowany również wtedy, gdy w swojej sprawie nie przyznał się do winy i nie okazał organom ścigania żadnej pomocy, a nawet jeśli w swojej sprawie odmówił składania wyjaśnień (zob. J. Wojciechowski: Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo, Warszawa 2002, s. 142-143; J. Wojciechowska w: G. Rejman red.: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Warszawa 1999, s. 943, a także M. Surkont: Szcze-

gólne podstawy i sposób łagodzenia kary z art. 60 § 3 – 5 k.k. i art. 61 k.k., PS 1999, nr 11-12, s. 47). W innych wypowiedziach podnoszono jednak, że skoro ujawnienie i przedstawienie istotnych okoliczności przestępstwa, o jakim mowa w art. 60 § 4 *in fine*, ma nastąpić niezależnie od wyjaśnień złożonych przez tę osobę w swojej sprawie, należy to rozumieć jako konieczność faktycznego złożenia wyjaśnień przez sprawcę w toczącym się w jego sprawie postępowaniu. Oznacza to, że nie może on skorzystać z przysługującego mu prawa do odmowy składania wyjaśnień (zob. J. K. Paśkiewicz: Świadek koronny *in sua causa* oraz *in altera causa* [art. 60 § 3 – 5 i art. 61 k.k.], Prok. i Pr. 2001, nr 12, s. 61 – 62, a także Z. Sienkiewicz w: O. Górniok, St. Hoc, M. Kalitowski, St. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek: Kodeks karny. Komentarz, Gdańsk 2005, s. 559 – 560). Wskazywano też, że skoro sprawca przestępstwa w ogóle nie złożył wyjaśnień w swojej sprawie (korzystając ze swoich uprawnień), to nie może być „premiowany” przywilejami przewidzianymi w art. 60 § 4 k.k., ponieważ nie spełnił warunku, który ten przepis wyraźnie określa – zastrzegając jednak, że „także ta kwestia jest kontrowersyjna” (zob. K. Daszkiewicz: Mały świadek koronny, cz. I, Pal. 1999, nr 3 – 4, s. 33 – 34). Podnoszono wreszcie, że sprawca, który ujawnił organowi powołanemu do ścigania okoliczności wskazane w art. 60 § 4 k.k. dotyczące nie „własnego”, lecz innego przestępstwa, może skorzystać z przywileju nadzwyczajnego złagodzenia kary również wtedy, gdy w swojej sprawie nie przyznał się do winy i nie okazał organowi ścigania żadnej pomocy. Argumentowano, że korzystanie z prawa do obrony we własnej sprawie nie może przekreślać możliwości skorzystania z premii za istotne przyczynienie się do ujawnienia innego przestępstwa, zwłaszcza, że ocena tej kwestii należy do prokuratora wnioskującego o zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary. Powoływano się przy tym na treść przepisu art. 60 § 4 k.k., wskazującą poprzez użycie słowa „niezależnie”, że brak jest związku pomiędzy postawą sprawcy we

własnej sprawie, a ujawnieniem informacji ważnych dla innego postępowania (zob. A. Marek: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2005, s. 246 – 247; A. Marek: Prawo karne, Warszawa 2005, s. 348).

Przystępując do wykładni zawartego w art. 60 § 4 k.k. sformułowania „niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie” należy mocno zaakcentować, że w doktrynie konsekwentnie przyjmuje się, że w prawie karnym materialnym obowiązuje zasada pierwszeństwa wykładni językowej przepisów, zasada subsydiarności wykładni systemowej bądź funkcjonalnej na korzyść oskarżonego, a nade wszystko zakaz stosowania analogii na niekorzyść oskarżonego (zob. L. Morawski: Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz, Toruń 2002, s. 82; Sz. Majcher: W kwestii tzw. prawotwórstwa sądowego [na przykładzie orzecznictwa SN w sprawach karnych], PiP 2004, z. 2, s. 70; P. Gensikowski w: L. Morawski red.: Wykładnia prawa i inne problemy filozofii prawa, Toruń 2005, s. 112 – 113).

Analizę omawianej kwestii trzeba zatem rozpocząć od dokonania wykładni językowej. Patrząc z punktu widzenia reguł tej wykładni na art. 60 § 4 k.k. należy stwierdzić, że z treści tego przepisu jednoznacznie wynika, iż do koniecznych warunków skorzystania z dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary, wymienionych w tym przepisie, należy ujawnienie przez sprawcę przed organem ścigania i przedstawienie istotnych okoliczności, nieznanych dotychczas temu organowi, przestępstwa zagrożonego karą powyżej pięciu lat pozbawienia wolności i uczynienie tego „niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie”. Spełnienie tej przesłanki warunkuje możliwość złożenia przez prokuratora wniosku, jako niezbędnego do ewentualnego zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary przez sąd w oparciu o przepis art. 60 § 4 k.k.

Określenie „niezależnie” oznacza w języku polskim: „1. nie będąc od nikogo i niczego uzależnionym; niezawisłe, samodzielnie, 2. bez względu na coś, bez związku z czymś” (zob. M. Szymczak red.: Słownik języka pol-

skiego, t. II, Warszawa 1979, s. 373). Tak więc sformułowanie „niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie” oznacza tylko tyle, że oskarżony czyni to bez względu na wyjaśnienia złożone we własnej sprawie. Z wykładni językowej art. 60 § 4 k.k. można zatem wyprowadzić wniosek, że koniecznym warunkiem do zastosowania art. 60 § 4 k.k. jest złożenie przez sprawcę wyjaśnień w swojej sprawie. Nie można zatem zastosować nadzwyczajnego złagodzenia kary z tego przepisu wobec sprawcy, który odmówił w swojej sprawie złożenia jakichkolwiek wyjaśnień. Natomiast art. 60 § 4 k.k. nie zawiera żadnego wymogu co do zakresu czy treści tych wyjaśnień. Nie wymaga też, aby w tych wyjaśnieniach oskarżony podał istotne okoliczności popełnienia czynu mu zarzucanego lub aby były to wyjaśnienia pełne czy prawdziwe.

Trafnie zauważa Prokurator Prokuratury Krajowej w pisemnym wniosku, że wątpliwości wyrażone w uzasadnieniu pytania prawnego – czy możliwe jest „premiowanie” sprawcy, który we własnej sprawie karnej nie współpracuje z organami ścigania – wydają się wynikać z niedostatecznego rozumienia fakultatywnego charakteru instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 4 k.k. Spełnienie bowiem warunków, wymienionych w tym przepisie, nie obliguje przecież sądu do zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, a tylko stwarza możliwość wydania orzeczenia z zastosowaniem tej instytucji. Wniosek prokuratora nie jest wiążący dla sądu. Kwestię celowości zastosowania w tym przypadku nadzwyczajnego złagodzenia kary ustawodawca pozostawił swobodnej ocenie sądu. Rozstrzygając w tym względzie sąd kierować się powinien kryteriami branymi pod uwagę przy wymiarze kary, wśród których zachowanie sprawcy po popełnieniu przestępstwa, a w szczególności jego postawa wyrażająca się w złożeniu wyjaśnień określonej treści, może mieć duże znaczenie. Uogólniając należy stwierdzić, że wydaje się, iż złożenie wyjaśnień ocenianych jako nieprawdziwe czy wykrętne może być ocenione jako przemawiające prze-

ciwko zastosowaniu nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie art. 60 § 4 k.k. Nie jest jednak wykluczona także sytuacja, w której nawet taka postawa sprawcy – starającego się pomniejszyć swój udział w zarzucanym mu przestępstwie – nie będzie uniemożliwiała uwzględnienia wniosku prokuratora w przedmiocie zastosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 4 k.k., gdyż wiele tu zależy od porównania wagi czynu zarzucanego oskarżonemu oraz stopnia jego winy z korzyściami dla wymiaru sprawiedliwości, uzyskanymi w wyniku ujawnienia przez oskarżonego nieznanych dotąd, istotnych okoliczności innego przestępstwa zagrożonego, karą powyżej pięciu lat pozbawienia wolności.

Kierując się powyższym Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak na wstępie.